

بررسی تأثیر متون آموزشی تهیه شده در زمینه اعتیاد و عوارض آن بر میزان آگاهی دانش آموزان پسر مقاطع مختلف تحصیلی شهر تهران

اکبر میرجانی اقدم^۱، *محمدحسن فرهادی^۲، فیض‌اله افتخاری^۳، ابراهیم فدایی^۴

- ۱- کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
- ۲- دانشجوی دکترای علوم اعصاب شناختی، مرکز تحقیقات سوء مصرف و وابستگی به مواد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
- ۳- کارشناس ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه
- ۴- کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه تهران

دریافت مقاله: ۹۰/۹/۷

پذیرش مقاله: ۹۰/۱۲/۱۳

* آدرس نویسنده مسئول:

تهران، اوین، بلوار دانشجو، خیابان کودکیار، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، مرکز تحقیقات سوء مصرف و وابستگی به مواد

* تلفن: ۲۲۱۸۰۰۹۵

* رایانامه:

mhfahadi@uswr.ac.ir

چکیده

هدف: هدف از این مطالعه تعیین تأثیر بسته‌های آموزشی تهیه شده بر میزان آگاهی دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی شهر تهران در زمینه اعتیاد و عوارض آن می‌باشد. **روش بررسی:** این مطالعه شبه تجربی از طریق روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای بر روی نمونه ۱۶۳ نفری از دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی منطقه یک تهران، با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته انجام پذیرفت. پرسشنامه‌های آزمون به صورت پیش‌آزمون (قبل از مطالعه بسته‌های آموزشی) بین دانش‌آموزان کلیه مقاطع تحصیلی توزیع و جمع‌آوری گردید و سپس پرسشنامه‌های پس‌آزمون (بعد از مطالعه بسته‌های آموزشی) که حاوی سئوالات باز پاسخ و سه سؤال بسته پاسخ (چهارگزینه‌ای) بود که به فاصله یک هفته (با توجه به حجم مطالب بسته‌های آموزشی) بین دانش‌آموزان توزیع و جمع‌آوری شد و با استفاده از آزمون تی زوجی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: یافته‌های این مطالعه بیانگر این است که میانگین نمره آگاهی قبل (۷/۶۱) و بعد از مداخله (۹/۴۴) در هر سه مقطع تحصیلی ابتدایی (به جز کلاس چهارم و پنجم)، راهنمایی و متوسطه معنادار بوده است.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج مطالعه می‌توان چنین عنوان کرد که آموزش، بر افزایش سطح آگاهی دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی در زمینه اعتیاد و عوارض آن مؤثر بوده است.

کلید واژه‌ها: آموزش، آگاهی، دانش آموز، اعتیاد

مقدمه

کشور ایران به لحاظ جغرافیایی در منطقه‌ای واقع شده است که بزرگ‌ترین منبع تولید مواد مخدر را در کنار خود دارد. واقع شدن در مسیر اصلی قاچاق این مواد و همچنین برخورداری جامعه، ایران از ویژگی‌هایی همچون جوان بودن جمعیت و قرار داشتن در دوران گذار و تحولات ناشی از آن جامعه ما را در برابر صدمات مرتبط با مواد مخدر آسیب پذیر ساخته است. گرفتار آمدن گروه بزرگی از جوانان در دام این مواد و کاهش مستمر میانگین سن اعتیاد باعث اتخاذ سیاست‌ها و اقدامات گسترده‌ای از سوی نظام جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با تهدیدات ناشی از این مواد گردیده است که از جمله آنها می‌توان به مبارزه شدید با سوداگران مرگ اشاره کرد (۱).

عوامل متعددی در اعتیاد مؤثر هستند که در تعامل با یکدیگر منجر به شروع مصرف و سپس اعتیاد می‌شوند. درک کلیه علل و عوامل زمینه‌ای موجب می‌شود تا روند پیشگیری، شناسایی و درمان به طور هدفمند طرح ریزی شود. در این راستا می‌بایست آموزش را سرلوحه کار قرار داد زیرا سازنده هویت نوجوانان و جوانان آینده است (۲).

تحقیقات نشان می‌دهد که مخاطره‌آمیزترین دوران زندگی از نظر شروع سوء مصرف مواد دوره نوجوانی است. ویژگی‌هایی از قبیل تلاش جهت کسب هویت فردی و اجتماعی و به عبارتی گویاتر، بحران هویت، لذت جویی، کاهش اعتماد به نفس و کمبود مهارت‌های لازم جهت ارتباط با دیگران، و فرد نوجوان را مستعد سوء مصرف مواد می‌کند (۳).

تحقیقات انجام شده در مورد زمان شیوع اعتیاد بین دانش‌آموزان نشان می‌دهد که مدارس راهنمایی و دبیرستان، محیط‌های طبیعی برای شروع استفاده از مواد مخدر هستند (۴). مسئله مصرف مواد اعتیادآور و به ویژه مواد مخدر به عنوان یک معضل اجتماعی، سدی در راه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است و به همین جهت در برنامه‌های پیشگیری می‌بایست تمامی مواد مضر شامل سیگار، الکل، مواد مخدر و مانند این‌ها، مد نظر قرار گیرند. بر اساس آمار و نتایج مطالعات موجود باید خاطر نشان ساخت که بهترین جامعه هدف برای پیشگیری و کاهش تقاضای مصرف مواد مخدر آموزش و ارتقاء سطح آگاهی مخاطبین به ویژه دانش‌آموزان است (۵).

نتایج تحقیق بابایی اصل (۱۳۸۶) در خصوص دانش‌آموزان دبیرستان‌های پسرانه شهر کرمان نشان می‌دهد، دانش‌آموزان نسبت به اعتیاد و عوارض آن بی‌اطلاع بوده و اذعان می‌داشتند که فاقد دانش و آگاهی لازم در مورد مواد مخدر و پیامدهای آن بوده‌اند (۳).

نتایج تحقیقات کلایتون (۱۹۹۶) بر روی نوجوانان مصرف کننده ماری جوانا و مشتقات هروئین، حاکی از فقدان آگاهی و دانش آنان از مواد مخدر و عوارض آن دارد (۶).

در تحقیق حاضر با تکیه بر اهمیت نقش پیشگیری در گرایش به مواد مخدر به خصوص در بین نوجوانان و جوانان مقاطع مختلف تحصیلی، به بررسی آگاهی دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی شهر تهران در زمینه اعتیاد پرداخته شد. از این رو مسئله اساسی در مطالعه حاضر، بالا بردن دانش و آگاهی گروه مورد نظر در زمینه مواد مخدر و عوارض آن از طریق مداخله آموزشی می‌باشد. به عبارت بهتر پژوهش حاضر با توجه به ادبیات تحقیق و گزاره‌های دایر بر منطق علمی پژوهش درصدد پاسخگویی به این سؤال اساسی بود که آیا مداخله آموزشی بر روی جمعیت مورد مطالعه، آگاهی و دانش آزمودنی‌ها را در زمینه اعتیاد و عوارض آن بالا می‌برد؟

روش بررسی

این مطالعه از نوع شبه تجربی است که از طریق روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای بر روی نمونه‌ای ۱۶۳ نفره از دانش‌آموزان پسر مقاطع مختلف تحصیلی منطقه یک تهران در سال ۱۳۸۸ با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته و مبتنی بر نظرات اساتید و کارشناسان متخصص در این زمینه انجام پذیرفت. روایی محتوایی پرسشنامه به تأیید متخصصین رسید؛ به منظور ارزیابی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۶ به دست آمد. پرسشنامه‌های آزمون در مرحله پیش آزمون (قبل از مطالعه بسته‌های آموزشی) بین دانش‌آموزان کلیه مقاطع تحصیلی توزیع و جمع آوری گردید؛ پرسشنامه‌های پس آزمون (بعد از مطالعه بسته‌های آموزشی) که حاوی سئوالات باز پاسخ و سه سؤال بسته پاسخ (چهارگزینه‌ای) بود به فاصله یک هفته (با توجه به حجم مطالب بسته‌های آموزشی) بین دانش‌آموزان توزیع و جمع آوری شد. داده‌ها با استفاده از آزمون تی زوجی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

از مجموع ۱۶۳ نفر دانش‌آموز پسر مورد بررسی در منطقه یک آموزش و پرورش شهر تهران، به ترتیب ۱۷ درصد در مقطع دوم و سوم، ۱۸ درصد چهارم و پنجم ابتدایی، ۲۷ درصد در مقطع راهنمایی و بالاخره ۳۸ درصد در مقطع دبیرستان مشغول به تحصیل بودند (جدول ۱).

یافته‌های تحقیق نشان داد که بین میانگین نمرات پیش آزمون و پس آزمون در پایه دوم و سوم ابتدایی تفاوت معناداری وجود دارد ($P < 0/05$) (جدول ۲).

جدول ۱- اطلاعات توصیفی مربوط به پاسخ دهندگان

مقطع	پایه تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی
ابتدایی	دوم و سوم	۲۸	۱۷
ابتدایی	چهارم و پنجم	۳۰	۱۸
راهنمایی	اول، دوم و سوم	۴۴	۲۷
دبیرستان	اول، دوم و سوم	۶۱	۳۸

یافته‌های تحقیق تفاوت چندانی در سطح آگاهی دانش‌آموزان پایه چهارم و پنجم ابتدایی در زمینه مواد مخدر و عوارض ناشی از آن، قبل و بعد از مداخله نشان نداد ($P=0/26$) (جدول ۲). یافته‌های تحقیق تفاوت معناداری را بین میانگین نمرات پیش آزمون و پس آزمون مقطع راهنمایی نشان داد ($P=0/001$) (جدول ۲). یافته‌های تحقیق اختلاف معناداری را بین میانگین نمرات پیش آزمون و پس آزمون در مقطع دبیرستان نشان داد ($P=0/001$) (جدول ۲).

به طور کلی مقایسه میانگین نمرات کل آگاهی دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی قبل و بعد از مداخله نشان داد که بین میانگین نمرات پیش آزمون و پس آزمون تفاوت معناداری وجود دارد ($P=0/001$) (جدول ۲). نتایج این سؤال که «تا چه حد دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی اطلاعات در زمینه اعتیاد را از چه منبعی کسب می‌کنند؟» در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۲- مقایسه میانگین نمرات آگاهی دانش‌آموزان قبل و بعد از مداخله

مقطع	قبل	میزان آگاهی		مقدار احتمال
		میانگین	انحراف معیار	
پایه دوم و سوم ابتدایی (n=28)	۲/۱۸	۳/۸۰	۱/۲۲	۰/۰۰۳
پایه چهارم و پنجم ابتدایی (n=30)	۵/۷۱	۶/۸۰	۲/۴۴	۰/۲۶
مقطع راهنمایی (n=44)	۸/۶۸	۱۱/۷۰	۱/۸۳	<0/001
مقطع دبیرستان (n=61)	۱۰/۲۷	۱۲/۰۶	۲/۶۹	<0/001
کل مقاطع (n=163)	۷/۶۱	۹/۴۴	۳/۶۹	<0/001

جدول ۳- منبع کسب اطلاعات دانش‌آموزان در زمینه اعتیاد و عوارض آن

عنوان سؤال	فراوانی	درصد
بی جواب	۴	۳
تلویزیون	۵۴	۳۳
جزوه و کتاب یا سی‌دی آموزشی	۳۹	۲۴
دوستان	۱۷	۱۰
پدر و مادر و اطرافیان	۴۹	۳۰
تعداد	۱۶۳	۱۰۰

جدول ۴- تأثیر بسته‌های آموزشی در میزان آگاهی دانش آموزان در زمینه اعتیاد و عوارض آن

طبیف	فراوانی	درصد
بی جواب	۵	۳
کم	۴	۲
خیلی کم	۶	۴
متوسط	۲۴	۱۵
زیاد	۴۴	۲۷
خیلی زیاد	۸۰	۴۹
تعداد	۱۶۳	۱۰۰

همچنان که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، مهمترین منبع کسب اطلاعات، تلویزیون اعلام شده است (۳۳٪). همچنین ۷۶ درصد دانش آموزان، بسته‌های آموزشی ارائه شده در تحقیق را در افزایش میزان آگاهی‌شان در زمینه اعتیاد زیاد و یا خیلی زیاد دانستند (جدول ۴).

بحث

مطالعه حاضر با هدف بررسی تأثیر متون آموزشی بر میزان آگاهی دانش آموزان پسر مقاطع مختلف تحصیلی شهر تهران در زمینه اعتیاد و عوارض آن انجام پذیرفت. یافته‌های این مطالعه با توجه به مقایسه میانگین کل نمرات آگاهی دانش آموزان قبل و بعد از مداخله که به ترتیب (۷/۶۱، ۹/۴۴) بوده است، بیانگر این است که میزان آگاهی قبل و بعد از مداخله در هر سه مقطع تحصیلی ابتدایی، راهنمایی و متوسطه (به جز کلاس چهارم و پنجم) معنادار بوده و می‌توان گفت آموزش بر افزایش سطح آگاهی دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی در زمینه اعتیاد و عوارض آن مؤثر بوده است.

یافته‌های تحقیق نشان داد، ۷۶٪ از دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی تأثیر جزوات آموزشی را در افزایش سطح آگاهی خود مؤثر دانسته و ۳۳٪ از دانش آموزان تلویزیون را به عنوان منبعی مؤثر در کسب اطلاعات در زمینه اعتیاد می‌دانند.

بررسی پیشینه تحقیقات قبلی و مقایسه نتایج آنها با نتایج تحقیق حاضر بیانگر این است که در اکثر موارد یافته‌های این تحقیق با

منابع:

یافته‌های تحقیقات قبلی همخوانی داشته است. نتایج تحقیق کوئچ پرز و همکاران در سال ۲۰۰۲ (۸) محبوبه والیانی و همکاران (۹) و همچنین مسعودنیا (۱۳۸۱) (۱۰) بر روی دانش آموزان با یافته‌های مطالعه حاضر هم خوانی داشته و اثرات مداخله آموزشی را بر ارتقاء سطح آگاهی دانش آموزان نشان می‌دهد.

نتایج مطالعه حاضر و پژوهش‌های همسو گویای آن هستند که مداخلات آموزشی در ارتقاء دانش و آگاهی دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی مؤثر بوده و از آن می‌توان به عنوان روشی در جهت پیشگیری از اعتیاد و کاهش تقاضا به مصرف مواد مخدر بهره گرفت. این مهم می‌تواند با تهیه متون آموزشی و درسی مدون برای دانش آموزان و همچنین آموزش والدین به منظور آگاه سازی و توانمند سازی آنها در امر پیشگیری محقق شود. از جمله محدودیت‌های این تحقیق می‌توان به؛ فقدان بانک اطلاعاتی کامل و بسنده در زمینه سوء مصرف مواد، پراکندگی جغرافیایی آزمودنیها و عدم همکاری برخی از مدیران مدارس اشاره کرد.

نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج مطالعه می‌توان چنین عنوان کرد که بسته‌های آموزشی ارائه شده در ارتقاء سطح آگاهی دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی (به جز مقطع چهارم و پنجم) ابتدایی مؤثر بوده است.

- 1- Raeesdana F. Gharavy-nakhjavany A. [Drug use market in Iran (Persian)], Social welfare Quarterly, 2003; 3(9) 243-262..
- 2- Allahverdy H. Farhadynasab A. Bashirin S. [Predisposing factors and pattern of drug use among youth (Persian)] Journal of Shahid Sadoughi University of Medical Sciences And Health Services 2007; 15(4): 35-42.
- 3- Babaei asl F. [Study of Knowledge of Kerman's High School for Boys Students about the Consequences of Psychoactive Substance Abuse (Persian)]. Scientific Journal of Hamadan Nursing & Midwifery.

2008; 16(1): 18-24.

- 4- Currie C, Elton R A, Todd J, Platt S. Indicators of socioeconomic status for adolescents: The WHO Health Behaviour in School-aged Children Survey. Health education research, Theory & Practice, 1997 Oct; 12(3): 385-397.
- 5- Pumariega A J, Kilgus. M D, Rodriguez. L. Substance Abuse: A Comprehensive Textbook. Philadelphia: Lippincott, William & Wilkins. 4 th ed , 2005: 1021-1036.

- 6- Clayton RR, Cattarello AM, Johnstone BM. The effectiveness of Drug Abuse Resistance Education (Project DARE): 5-year follow-up results. Preventive Medicine. 1996;25(3):307-18.
- 7- Botvin GJ, Baker E, Dusenbury L, Tortu S, Botvin EM. Preventing adolescent drug abuse through a multimodal cognitive-behavioral approach: Results of a 3-year study. Journal of consulting and clinical psychology. 1990;58(4):437.
- 8- Cuijpers P, Jonkers R, De Weerd I, De Jong A. The effects of drug abuse prevention at school: the "Healthy School and Drugs" project. Addiction. 2002;97(1):67-73.
- 9- Valiani, M. [Life skills training on the prevention of addiction (Persian)]. Tehran: Journal of Nursing and Midwifery Studies, No. 25. 2004.
- 10- Masoodnya M, Solhi M, Fesharaki M, Bayzaei G. [Evaluation of training about cigarettes complications on awareness and attitude in Yazd male high school students (Persian)]. Toloee Behdasht quarterly 2003; 4: 62-70.

Evaluation of educational packages on knowledge of male students in Tehran city about addiction and its complications

Mirjani Aghdam A. (M.A.)¹, *Farhadi M.H. (M.Sc.)², Eftekhari F. (M.Sc.)³, Fadaei E. (M.A.)⁴

Receive date: 28/11/2011

Accept date: 03/03/2012

- 1- M.A. of Educational Management, Educational Development Center, University of Social Welfare & Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran
- 2- Ph.D. Student of Cognitive Neuroscience, Substance Abuse & Dependence Research Center, University of Social Welfare & Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran
- 3- M.Sc. of Psychology, Urmia University of Medical Sciences, Urmia, Iran
- 4- M.A. of Educational Research

*Correspondent Author Address:
Substance Abuse & Dependence Research Center, University of Social Welfare & Rehabilitation Sciences, Velenjak, Tehran, Iran.

*Tel: +98 21 22180095

*E-mail: mhfarhadi@uswr.ac.ir

Abstract

Objective: The purpose of this study was to determine the effect of educational packages on knowledge of substance addiction and complication among different levels of students in Tehran city.

Materials & Methods: An interventional study was designed in that three group of different levels of students using pre-test and post-test questionnaires, before the study of educational packages and after the study of educational packages.

Results: The mean total scores of students before and after the study of educational packages were respectively 7.61 and 9.44 that has been demonstrated knowledge of different levels of students before and after intervention in students of primary (except fourth and fifth class), middle and high school was significantly increases. In other words with confidence of 95% can be said training about substance addiction and complication in increase of knowledge of different educational levels have been effective.

Conclusion: According to the results of this study the key role of educational program to reveal itself in demand reduction strategies and primary prevention.

Keywords: Training, Knowledge, Student, Addiction